

DEFINIRANJE RATA ZA 21. STOLJEĆE

Ivica Mandić *

UDK: 355.01(100)“20”

355.02(100)“20”

355.4(100)“20”

Pregledni rad

Primljeno: 2. V. 2016.

Prihvaćeno: 17. V. 2016.

SAŽETAK

Od kraja hladnog rata bjesni rasprava između istraživača (znanstvenika) iz područja sigurnosnih strategija o tome je li se priroda rata promijenila i, ako je tako, što to znači. Pojmovi „novi“ i „hibridni“ rat već su zabilježeni u leksikone sugerirajući da je važna, možda i duboka razlika između ratova u prošlosti, onih sadašnjih i budućih ratova. Neki analitičari čak sugeriraju da je sam pojam – rat – zastario. Za takve radikale, vojni i obrambeni establišment mora poduzeti ponovnu izmjenu alata ili transformaciju u svrhu prilagodbe suvremenom ratu. Tradicionalisti su, za razliku od radikala, usredotočeni na kontinuitet. Oni tvrde da, iako se karakter rata promijenio (kao što to često čini), njegova bitna priroda je postojana – nije se promijenila. Za tradicionaliste strategija ne smije podleći privremenoj modi, a još manje pomodarstvu. Ova rasprava ima duboke implikacije na strategiju, razvoj snaga i razvoj lidera. Vojni i civilni lideri moraju se baviti promjenom smisla rata u svrhu pripreme za buduće sigurnosne izazove.

Ključne riječi: rat, strategija, oružane snage, priroda rata, budući sigurnosni izazovi.

ZNAČENJE RATA

Rat je kroz povijest imao dva različita značenja. Američkim i zapadnim promišljanjem dominira definicija Carla von Clausewitza prema kojoj je rat organizirano nasilje za postizanje političkih ciljeva. Prvo značenje razdvaja rat od etičke ili normativne strukture. Clausewitz i njegovi sljedbenici posvetili su malo pozornosti pitanju je li rat općenito i/ili specifično legalan ili etički. Cilj je bio amoralan, čak i znanstveni pristup njemu. Etika i zakonitost ostale su važne, ali spadaju u područje politike, a ne strategije.

Drugo značenje, koje se koristi bar od Rimskog Carstva, prilazi ratu kao pravnom stanju (uvjetu) definiranjem dopuštenih granica organiziranog nasilja. Rat dopušta

* Ivica Mandić, dipl. ing. (imandi78@gmail.com), uposlen je u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske. Stavovi izneseni u radu osobni su stavovi autora i nemaju veze s institucijom u kojoj je uposlen. Rad je prezentiran na godišnjem simpoziju Hrvatskog filozofskog društva, pod naslovom „Rat i mir“, održanom od 26. do 28. studenoga 2015. u Zagrebu.

uporabu različitih etičkih i normativnih okvira u odnosu na mir. Ovo značenje navodi tko smije ubiti, koga se smije ubiti i pod kojim uvjetima. Drugim riječima, etika i zakonitost ne mogu biti razdvojene od strategije i vođenja rata. Dok Clausewitzev pristup prožima zapadnu vojnu i stratešku zajednicu, velika je vrijednost u drugačijem pristupu. Bez ograničavajućeg etičkog/pravnog okvira, nasilje može prerasti u barbarstvo. Zakon je dio racionalnosti koju Clausewitz smatra ograničavajućim faktorom, a ona sprječava da rat postane totalni rat. Ratovi nesputani pravnim ili etičkim okvirom vođeni su u Bosni, Istočnom Timoru, Istočnom Kongu i Sijera Leonu. Formalnog proglašenja ratnog stanja nema, a u sukobima toga tipa nerijetko nema ni mirovnog sporazuma. Ništa ne definira početak i kraj rata. Kao rezultat toga, sukobi prelaze u barbarstvo, osobito za neborce.¹ U ratovima u kojima su država i vlada poražene strane, i na taj način uništene, ne može se formalizirati prijelaz iz rata u mir. Primjeri uključuju židovsko osvajanje Izraela i Aleksandrovo osvajanja Perzije. U takvim slučajevima jedino ograničenje nasilja bila je volja pobjednička strane (Metz i Cuccia 2011: 2).

Treći oblik rata je onaj u kojem jednom ili oba antagonista otpočetak nedostaje formalna vlada. To znači da oni ne mogu sudjelovati u prebacivanju pravne situacije iz mira u rat i obrnuto. Takvi sukobi imaju tendenciju da nestanu prije nego što je formalno priznata točka završetka. Potonje ostavlja malo razlike između rata i mira. „Dugi rat“, tekući sukob Zapada i al-Qaide, izvrstan je primjer. U situaciji kad nitko od antagonista ne predstavlja formalnu vladu, koja djeluje u okviru zakonskih okvira, rat postaje endemsko, hobesovsko, parazitsko nasilje. To je relativno rijetko na Zapadu, ali sve češće drugdje.

Postoje prednosti u jačanju vladajuće strukture protivnika bez državljanstva (države), što bi dalo barem potencijal za pregovore i provediv mir. Ova ideja ima važne strateške implikacije. Na primjer, to sugerira da se ubijanje ciljeva visoke vrijednosti (vodstva pobunjenika ili terorističkih skupina) – što koriste Sjedinjene Države u Afganistanu, Izrael na Zapadnoj obali i u Gazi, Rusija u Čečeniji, a i neke druge zemlje – može dugoročno pokazati kontraproduktivnim. Obezglavljenjem pobunjeničkih ili terorističkih pokreta isti mogu biti degradirani ili fragmentirani, pa ne mogu sudjelovati u mirovnim pregovorima ili nametanju uvjeta mirovnog sporazuma svojim sljedbenicima. Rastrojstvo i beskrajni rat mogu se pokazati gorim od mirovnih pregovara s vodstvom neprijateljske organizacije (Metz i Cuccia 2011: 3).

POVIJESNI KONTEKST

Izuzetno je teško, a i pogrešno, svesti operativnu provedbu rata kroz povijest u rigidne kategorije. Time se do banalnosti pojednostavljuje složenost rata, što imanentno dovodi do pogrešnih zaključaka.

Karakter rata je bio daleko drugačiji u 17. i 18. stoljeću. Dominantan slika, barem u zapadnom svijetu, je međudržavni rat koji uključuje konvencionalnu vojsku i

¹ Civilno stanovništvo.

mornaricu koje se bore u liniji i koloni tijekom bitke. Ali, u stvarnosti, opsade su bile daleko brojnije od bitaka, a mali ratovi protiv gerilaca i partizanskih snaga bili su česti. Ustvari, svaka epoha svjedoči ovoj mješavini. Često je rat kombinacija potonjih oblika. Burski rat, npr., počeo je borbom i opsadom, prešao u gerilsku pobunu, a završio kontrolom ukupne populacije, često vrlo oštrom. Dok je rat uzimao različite operativne forme, Europljani su preferirali ili su se najugodnije osjećali u ratovima između država na čelu s legitimnim vladarima. Ostale forme su promatrali kao manje važne i slavne. Opisane forme su tolerirane samo kad su bile apsolutno nužne. Rat, kao i pravo, treba biti posao države, dominantan je stav Europljana.

Herojska slika američkog generala George S. Pattona koji čeka njemačkog feldmaršala Erwina Rommela, zarobljenog u napadu, ono je kako Amerikanci kao baštinici europske tradicije žele da izgleda rat. Ta je slika u suprotnosti sa slikom vojnika u iračkoj kući koji malom svjetiljkom pretražuje ladicu komode dok prestrašena žena i njezin sin čuče u blizini. Za Amerikance, ali i većinu Europljana, to je neslavni rat. Poradi toga zapadne vojske imaju mnogo problema s potporom vlastite javnosti. U definiranju rata za 21. stoljeće moramo biti u stanju suočiti se s realnošću vlastitih kulturnih očekivanja vezanih za rat (Metz i Cuccia 2011: 4).

Rat ima i druge funkcije osim jednostavne potrage ili zaštite nacionalnih interesa uporabom sile. Ako nije tako, onda nema značajne razlike između herojskog i neherojskog, legitimnog i nelegitimnog, odnosno preferiranog ili nepreferiranog rata. Međutim, da je to itekako važno pokazuje imanentna značajka rata. Rat igra psihološku, kulturnu i političku ulogu izvan ostvarenja/zaštite nacionalnih interesa.

Mnogi koji seciraju američki „način“ ratovanja više su zainteresirani za to da utječu na sadašnju politiku nego da pruže obrazloženu i uravnoteženu analizu prošlosti ili sadašnjosti. Postoji više načina da se spozna američki način ratovanja:

- Prvo, na njega se može gledati kao na aspekt nacionalne kulture (Hanson 2001). Amerikanci tretiraju rat na odgovarajući način zbog njihove šire perspektive o politici, ekonomiji, povijesti i nacionalnoj svrsi.
- Drugo, može se izvući uzorak iz američkog iskustva u velikim ratovima. Emory Upton, pionir takvog pristupa, tvrdi da javnost vidi rat i mir kao dva odvojena i potpuno različita uvjeta (Ambrose 1964). To je navodilo Amerikance da ulaze u ratove nespremni, ali, nakon što su bili okrvavljeni, prionuli su učenju i postajali su vješti u borbi. Ovo je gledište popularno u OS SAD-a.
- Treći je način usredotočenje na oružje i metode njegova korištenja. Promotori umreženog ratovanja i revolucije u vojnim poslovima (Hurley i Mitchell 1975) tvrde kako je s novim metodama valjanost povijesnih načela i lekcija ograničena. Ovaj rizik pojednostavljivanja konvencionalnih ratova kao paradigme koristi se naširoko.

Pokušaji redefiniranja rata ili poboljšanja zajedničke definicije unutar akademske zajednice često su bili problematični. Jedan primjer: najatraktivniji i naširoko raspravljan pokušaj bila je teorija *novi ratovi* iz 1990-ih (Munkler 2005). Ta je teorija

imala ograničenu primjenjivost izvan europskog konteksta (Kaldor 1999). U okviru vojne profesije raspravlja se o tome da li je rat temeljen na drugom, gramatičkom pobunjeništvu. Zagovornici ove pozicije tvrde da su mnogi problemi Sjedinjenih Država u Iraku i Afganistanu nastali kad je slijepa vojna zaljubljenost u Clausewitzova dovela do zaključka da rat ima samo jednu gramatiku. Ipak, Clausewitzev pojam rata je sveobuhvatan i dovoljno fleksibilan da objasni suvremene i buduće oblike rata bez velike potrebe za redefiniranjem. Clausewitzev pristup, koji je razvijan u fazama njegovog ukupnog rada, definira rat kao kompoziciju neprijateljstva, sreće i svrhe. Rat ne podliježe isključivo zakonima logičke nužnosti, nego i zakonima vjerojatnosti te je diktiran i ograničen smjernicama ili politikom. To podrazumijeva potrebu da se koriste sredstva koja korespondiraju krajnjem željenom stanju, odnosno ciljevima (Metz i Cuccia 2011: 6).

KAKO ZNAMO DA SMO U RATU

Donedavno bi ovo pitanje pogodilo stratege i političke čelnike kao neobično, možda čak i apsurdno. Barem je u zapadnom svijetu početak rata bio jasan. Rat je počeo kad su to politički lideri izjavili, ili zapanjujuće iznenadnim napadom, kao što je bio japanski na Pearl Harbour ili njemačka invazija na Sovjetski Savez u lipnju 1941. Čak i kad jedan antagonist prije ostalih osjeća da je počeo rat, nedvosmisleni je napad označio početak uzajamnog neprijateljstva. To se sasvim promijenilo. Naprosto su se pomaknule norme, zakoni i vrijednosti. Vojske se mobiliziraju i ekspandiraju. Često je potreban poticaj ili ekspanzija novačenja. U eri totalnog rata i gospodarstvo prelazi na ratno „tlo“, a to gotovo sigurno uključuje povećanu proizvodnju oružja i ratnog materijala, ali i povećanje poreza i zaduživanje države. Prisutna je generalna promjena političkog diskursa i stavova javnosti. Početak Prvog svjetskog rata obilježen je javnim proslavama diljem Europe, kao i početak građanskog rata u Americi, te početak Drugog svjetskog rata u Njemačkoj i Japanu. Mnogo prije nego što su prvim žrtvama pogođene nacionalne zajednice, znalo se da je počeo rat.

Danas se to možda promijenilo. U 21. stoljeću rat ne mora početi oružanim napadom, nego nizom neprijateljskih aktivnosti osmišljenih kako bi oslabile državu. Strateški futuristi su spekulirali kako to može biti kompjuterski napad iz neidentificiranog izvora, projektirana ekonomska kriza ili čak pandemija. Dakle, pitanje iz podnaslova vrijedi. Narod može biti u ratu a da to i ne zna. I da ne zna točno tko je neprijatelj. Ovaj problem treba temeljito istražiti. U tu svrhu poželjno je pozabaviti se inovativnim idejama koje su prezentirane u knjizi *Borbeni identitet* (Vlahos 2009). Moderni ratovi uglavnom su „ratovi ljudi“ ili „sveti“ ratovi koji oblikuju nacionalni identitet, oni nisu jednostavna provedba ograničenog interesa režima. Sveti ratovi uključuju rituale koji označavaju da je nacija „u ratu“ i da se treba ponašati drugačije. Ritual i nacionalna žrtva važni su ne samo za stvarnu borbu u ratu, nego i za jasnu indikaciju stanja bića „u ratu“. Drugim riječima, rat se razlikuje od „ne-rata“ na više razina, od kojih su mnoge nerazmrsivo povezane s identitetom naroda koji obvezuje. To je nacionalni „time out“, kad se sve ostalo ostavlja postrani ili postane

manje važno od procesuiranja rata. Rat je ne samo način na koji jedna država nameće svoju volju drugoj, nego i vitalna komponenta stvaranja nacije i upravljanja njenom evolucijom. Sudjelovanje u ratu mijenja naciju jednako duboko kao što mijenja i pojedinca.

KAKO ZNAMO KADA JE RAT ZAVRŠIO

Povijesno gledano, ratovi mogu završiti na tri načina. Može postojati pregovaračko mjesto koje vojnim snagama, javnosti zaraćenih država i drugim državama signalizira da je rat završio. Doduše, može proći neko vrijeme dok vijesti dođu do zainteresiranih. Najveća kopnena bitka u ratu 1812. održana je nakon što je mirovni ugovor potpisan. Neki japanski vojnici ostali su na Pacifiku godinama nakon Drugog svjetskog rata, ali je kraj konačan i nedvosmislen. Jedna strana može pobijediti i nametnuti uvjete ili to može biti kompromis zaraćenih strana. Premda je to sada manje uobičajeno, rat može završiti uništenjem jedne ili druge strane. Treća mogućnost je da se rat okonča bez formalnog priznanja da je završio. To se najčešće dešava s ratovima u koje su uključeni nedržavni borci koji koriste strategiju pobune ili neke druge iregularne metode. Gubitnička strana jednostavno se stopi s društvom, često skrivajući ili napuštajući svoje oružje (Sjeverna Irska). Baš kao što država suočena s iregularnim neprijateljem ne može znati kada rat počinje, ni pobunjenici ne mogu znati kada rat završava. U kolovozu 2010. predsjednik Obama je današnjicu nazvao „dobom bez ceremonije predaje“.²

TKO SUDJELUJE U RATU?

Tijekom većeg dijela povijesti rat je bio posao ratnika. U predmodernim društvima svi ljudi određene dobi bili su ratnici i sudjelovali su u ratu. S početkom civilizacije ratnici postaju različiti od neratnika. Bilo ih je lako prepoznati po odjeći i osobinama koje su demonstrirali pa su se kao profesija i vrsta razlikovali od ostatka društva. U krajnjem slučaju, ratnici su bili etnički različiti od ostatka populacije, npr. mamelučka ropska vojska u Egiptu i janjičarske postrojbe osmanlijskih sultana.³ Stanovništvo u užem smislu nije sudjelovalo u ratu. Većina stanovništva je bila izolirana i često nezainteresirana za vođenje rata. U mnogim europskim ratovima u 18. stoljeću manji dio seljaštva je osjećao posljedice zbog toga što je dinastička obitelj bila poražena u ratu. Cjelokupno plemstvo je bilo više-manje isto.

To se počelo mijenjati u 20. stoljeću, kad su revolucionari poput Mao Ce-tunga razvili pojam „narodni rat“. Budući da su tražili da se stanje nadiđe, oni su u početku

² Obraćanje predsjednika SAD-a Obame naciji na kraju borbenih operacija u Iraku, 31. kolovoza 2010.

³ Mameluci su bili ratni zarobljenici, bijelci, uglavnom turskog i kavkaskog porijekla; janjičari su bili pažljivo odabrani između mnoštva dječaka u okupiranim zemljama i sakupljani kao „danak u krvi“. U oba slučaja smatralo se da su oni, odvojeni od obiteljskih, klanskih i plemenskih obveza, lojalni samo vladaru.

djelovali iz pozicije komparativne vojne slabosti. Da bi se riješila ova asimetrija, Mao i slični mislioci transformirali su ljude iz pasivnih u aktivne sudionike rata. Rezultat je bio rat „među ljudima“ (Smith 2007: 3). Mnogi strateški analitičari danas to smatraju normalnim. Ali kako to zaustaviti? Što s ostalim sudionicima važnim u suvremenom sigurnosnom okružju? Jesu li privatne zaštitarske firme sudionici rata? Što s transnacionalnim korporacijama, medijima, nevladinim organizacijama, organiziranim kriminalom, hakerima? Svi oni jako utječu na poticanje, napredak i rješavanje rata, pa zašto ih onda ne smatrati sudionicima rata (Metz 2007).⁴ Analitičari trebaju shvatiti tko sudjeluje i moraju razumjeti zašto ti isti sudjeluju.

Amerikanci imaju tendenciju da ratuju u kutiji, gledajući rat kao abnormalno umjesto prirodno, pa čak i neizbježno stanje, kao što to veći dio svijeta radi. Prethodno pokazuje koliko rat reflektira gospodarski, politički, društveni i tehnološki kontekst. Razvoj rata obilježen je nizom inovacijskih krivulja. Inovacije se pojavljuju i neke dokazuju uspješnost što izazva emulaciju, profinjenost i težnju protumjerama. Na kraju, čak i uspješnoj inovaciji pada učinkovitost ako su osmišljene protumjere (Luttwak 1987).⁵ Tada počinje proces stvaranja nove inovacije. Trenutačna inovacija uključuje i metode ratovanja i sudionike. Najvažnija od tih promjena je pojava vrlo moćnih pojedinaca. To je već očigledno u ekonomiji i biznisu, ali napad antraksom 2001. u Washingtonu pokazuje u kojoj mjeri to može utjecati na sigurnosnu domenu. Manje skupine imaju veću smrtnost, čime se postavljaju izazovi odvratanju i obrani, tradicionalnim pojmovima vojne strategije.

Ekonomski dobitnici u ratovima (razni gospodari rata, milicije, krijumčari, trgovci oružjem, pripadnici snaga sigurnosti i politički vođe koji stječu osobnu financijsku korist od ovjekovječenja rata ili održavanja nestabilnosti i kaosa) moraju biti pažljivo razmotreni. Ovim skupinama cilj je održavanje sukoba, a ne pobjeda ili rezolucija. To je postao sveprisutan i moćan trend u suvremenim ratovima. Osim toga, ekonomski korisnici stvaraju ogromne etičke probleme NATO-u. Na primjer, treba li NATO predvidjeti sudjelovanje nekih afganistanskih saveznika ili partnera u narkobiznisu?

Ta će dilema, ako ništa drugo, postati još češća jer su mjesta sklona oružanim sukobima ona sa sveprisutnim siromaštvom i nedostatkom gospodarskih mogućnosti. Sudjelovanje u nasilju često je jedini put uzlazne mobilnosti za mlade ljude iz niže klase.

⁴ U okviru pobunjeničtva i protupobunjeničtva Steven Metz razlikuje „prve snage“ (izravni sudionici – države i pobunjenici), „druge snage“ (druge države, bilo da podržavaju pobunjenike ili protupobunjeničtvo) i „treće snage“ (nevladine organizacije, međunarodne organizacije, zločinačke organizacije, korporacije i drugi nedržavni akteri) koje ne utječu na ishod sukoba.

⁵ Edward Luttwak smatra ovaj dio „paradoksalnom logikom strategije“.

KOJA PRAVILA UPRAVLJAJU RATOM

Države i subdržavne skupine dugo su pokušavale razviti i primijeniti pravila za nadzor destruktivnosti rata, formalna ili neformalna. To je djelovalo kada su sudionici razumjeli i prihvatili pravila. Manje je učinkovito u međukulturalnim sukobima ili u sukobima u kojima jedan ili više antagonista samovoljno odluči odstupiti od pravila u nadi da će nagrada nadmašiti cijenu.

U posljednjih nekoliko stoljeća učinjeni su veliki naponi glede formaliziranja ratnih pravila putem međunarodnih zakona i konvencija te umanjivanja kulturalnih razlika primjenom kompleta pravila i zakona deriviranih iz zapadne tradicije. Ali skorašnja proliferacija nedržavnih antagonista, malo obvezanih ovim zakonima i konvencijama, kao i globalni izazovi dominaciji zapadnih normi i pravila, izgleda da su učinili neučinkovitim režim prava i saveza unatoč njegovoj impresivnosti. Pa i najbolji pravni sustav na svijetu malo znači ako se neprestano ignorira. Štoviše, novi sudionici rata, npr. privatne vojne i sigurnosne tvrtke, i nove tehnologije poput bezposadnih zrakoplova, robota i nesmrtonosnog naoružanja testiraju tradicionalni zapadni pravni i saveznički sustav prvotno usredotočen na konvencionalno ratovanje nacionalnih država.

Znanstvenici se pitaju treba li tradicionalne norme i zakone samo prilagoditi ili je potrebna cjelovita revizija kako bi se pristupilo ratu koji unakazi države i nedržavne entitete dominantno nekonvencionalnim metodama.

Jedan je pristup usredotočiti se na principe radije nego na pravila, naglašavajući da treba razmišljati o zakonima i etici zajedno, a ne odvojeno. O ključnoj temi, je li se rat toliko izmijenio da su potrebni novi principi, mora se reći kako tradicija pravednog rata pruža odgovarajući etički okvir. Strateški je vrlo opasna ideja da svijet iskuša potpuno novi oblik rata koji iziskuje drugačije etičke principe. Na kraju krajeva, tradicija pravednog rata stoljećima se prilagođavala promjenama geopolitičkih uvjeta i vojnoj tehnologiji. Primjena tradicionalnih principa zasigurno je izazov, ali to ne znači da ih treba napustiti (Metz i Cuccia 2011: 24).

Tradicionalni standardi provedbe rata, razlikovanje i razmjernost, ostaju važni. Mogu se primijeniti i na „rat među narodom“ ne odstranjujući principe. Važna je stvar za napredne nacije osigurati da se razumijevanje principa raširi na operativnoj i taktičkoj razini ratovanja (Metz i Cuccia 2011: 24).

Postojeća etika ima duboke korijene na Zapadu, razvila se iz rimske i ranokršćanske tradicije. Zakoni rata su nastali po reformaciji i u vjerskim ratovima u 16. i 17. stoljeću. Grotius, otac suvremenog međunarodnog prava, tražio je izvore principa izvan religije kako bi premostio doktrinarne razlike između protestantizma i katolicizma. Iznašao ih je u zajedničkoj praksi nacija (međunarodno običajno pravo) i prirodnom pravu svih ljudi. Ipak, zakon uvijek kasni za promjenama okolnosti i ratovanja. To je „zaustavljena snimka“ evoluirajućeg fenomena. Kad se dogode velike promjene, pravo te promjene mora sustizati. Takva je situacija i danas (Metz i Cuccia 2011: 28).

Vestfalski pravni sustav nastao na kraju tridesetogodišnjeg rata (1648) stoji na stabilnosti poštujući suverenitet države. Regulirao je samo uporabu sile između država. S vremenom je postao restriktivniji glede legitimne uporabe sile, a kulminirao je u Briand-Kelloggovu paktu iz 1928., kojim je uporaba sile ograničena na samoobranu. Potom, kako su unutarnji sukobi nadjačavali međunarodne ratove kao primarni izvor nasilja u globalnom sigurnosnom sustavu, ovaj je pravni okvir postajao sve manje relevantan. Napad 11. rujna bio je posmrtno zvono vestfalskom/Briand-Kelloggovu sustavu, demonstrirajući pojavnost i sposobnost nedržavnih igrača, pa državocentrični pravni okvir više nije bio adekvatan. Bushova nacionalna strategija sigurnosti nastojala se baviti promjenama u globalnom sigurnosnom sustavu izvan okvira međunarodnog prava. Proširila je tradicionalni koncept preventivne i predviđajuće obrane. Kritičari Bushove doktrine općenito su podupirali Kantov kategorički imperativ „Djeluj samo u skladu s onom maksimumom za koju želiš da istovremeno postane univerzalni zakon”, a Obamina administracija odstupila je od Bushove doktrine zauzimajući tradicionalnija stajališta preventivne samoobrane.

U konačnici, nužno je razmotriti izazove međukulturalnih sukoba kad su lokalne norme u sukobu sa zapadnim. To može imati moralno korozivne učinke na postrojbe. Ne nudeći definitivni odgovor ili rješenje, možda je vrijeme za širu raspravu o pretpostavkama univerzalnosti zapadnih vrijednosti koje pokreću međunarodno pravo već nekoliko stoljeća. Ideja, prisutna u Povelji Ujedinjenih naroda i Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima, da etička konvergencija dovodi do globalnog prihvaćanja zapadnih liberalnih ideja ne odražava stvarnost. U biti, može se zaključiti da je sukob al Qaide i Zapada otpor ovoj ideji. Ipak, ona i dalje predstavlja pravni i etički okvir za rat (Metz i Cuccia 2011).

Nije na odmet potaknuti razmišljanja o pravilima ratovanja koja su dovoljno agilna za djelovanje u suvremenim nejasnim operativnim uvjetima. „Arhitekti” moraju razmotriti ograničenja koja pravilima postavljaju vojnoj djelotvornosti. Tendencija je ustvrditi kako strategijski uspjeh zahtijeva zadržavanje unutar restriktivnih pravila djelovanja i pokušaj da se pobijedi u informacijskom ratu raspačavanjem istine (podrazumijevajući da je ono što vojska kaže etičko pitanje, kao i ono što čini). Za pretpostaviti je da je prethodno istina, ali da iziskuje pozorno proučavanje i raspravu koja se još nije dogodila. Ovaj izostanak raščlambe odražava dugotrajnu značajku zapadnog pristupa strategiji, koji bez rasprave predmnijeva da na slobodnom tržištu ideja u konačnici istina pobjeđuje. Zapadu je slobodno tržište univerzalna paradigma i za političko, i za gospodarsko, i za informacijsko društveno međudjelovanje (Metz i Cuccia 2011).

Međutim, u informacijskom ratu nema slobodnog tržišta ideja. Ekstremisti nemaju problema s izvrtanjem istine odabirući teme i prispodobe temeljene isključivo na strategijskim i taktičkim učincima, a ne na etici. U kulturama koje podupiru nasilni ekstremizam, istina obično ima element afiniteta prije negoli objektivne prosudbe. Istina je djelomično definirana afinitetom slušateljstva prema osobi koja iznosi tvrdnju ili priča prispodobu. Ljudi češće vjeruju nekome kome su skloni zbog etničkih,

sektaških, rasnih ili plemenskih razloga. S ovim su se postrojbe SAD-a u Iraku često susretale. „Čvrsta“ istina katkada ima manji učinak nego nečinjenično objašnjenje nekoga za koga ciljano slušateljstvo ima inherentni afinitet (Metz i Cuccia 2011).

ZAKLJUČAK

Većina rasprava bavi se promjenom oblika ratovanja, zahtijevajući da razni oblici imaju mjesto u većini država te da se razviju ograničenja ili kontrola rata. Neka glavna pitanja su ostavljena za kasnije.

Jedno od njih je i mijenjaju li se uzroci rata. Kroz zapadnu povijest, liberalni je pojam uzroka rata dominirao. Zapadnjaci su skloni vjerovati da ratove uzrokuju devijantni, zli ljudi koji mogu preuzeti kontrolu nad državom ili pokretom i koristiti ih za svoje ciljeve; ili neuspjeh vlasti, pravnog sustava i drugih institucija u svrhu učinkovitog rješavanja sporova. Mir je norma, do rata dolazi kad se dogode neki potresi na tržištu ili u političkim institucijama koje zlim ljudima dopuste da iskoriste moć. To sugerira kako u demokratskom svijetu s djelotvornim institucijama za rješavanje sporova rata ne bi bilo. Prema filozofu Immanuelu Kantu, „prvi definitivni članak“ vječnog mira je da sve države imaju republikanski ustav. Pod takvim uvjetima, zli ljudi ne bi mogli oduzeti moć, a čovječanstvo bi teorijski moglo nadići rat. Konzervativni pogled na rat, s druge strane, to vidi kao neizbježan rezultat ljudske, inherentno manjkave, prirode. Rat može biti manje destruktivan, pa i rjeđi, ali zbog ljudske prirode on nikada neće biti dokinut. Nema sumnje da je liberalna ideja i dalje dominantna u zapadnoj strategiji. Rezultat je usredotočenje na devijantne i zle vršitelje.

Ova razlika između klasičnog liberalnog i klasičnog konzervativnog tumačenja uzroka rata ima veliku stratešku implikaciju. Ako su liberali u pravu, onda vojnu moć koja je u stanju preokrenuti ili onemogućiti agresiju treba kombinirati s robusnim promicanjem demokratizacije i razvojem institucionalnog okvira za rješavanje sukoba. Ako to uspije, vojne se snage ne mogu koristiti. S druge strane, ako su konzervativci u pravu, demokratizacija i institucionalni okvir za rješavanje sukoba neće uvijek biti djelotvorni. To bi sugeriralo strategiju koja maksimizira vojnu moć i prihvaća ideju da će ju koristiti. Rat je neizbježan i ne može se nadići. Ipak, tijekom većeg dijela moderne zapadne povijesti narodi su prihvaćali liberalno tumačenje uzroka rata. Možda je vrijeme da se ispita ova pretpostavka i raspravi može li Zapad razviti učinkovitiju strategiju s posve drugačijom idejom o uzroku rata.

Daljnja rasprava potrebna je i oko konceptualnih i strateških podjela o ratu, definiranom kao organizirano nasilje države ili kvazidržavnih organizacija u političke svrhe, i drugim oblicima organiziranog ili poluorganiziranog nasilja. Je li to korisno u vrijeme kad, npr. u Meksiku i Srednjoj Americi, kriminalno nasilje stvara više žrtava nego rat u tradicionalnom smislu? Organizirano nasilje s čisto komercijalnom svrhom vjerojatno postoji jednako dugo kao i tradicionalni rat.⁶ Je li ono dovoljno različito da treba odvojeni koncept, strategiju i organizaciju, ili oboje treba ugraditi u jednu

⁶ Organizirani kriminal je peto gospodarstvo svijeta.

sveobuhvatnu strategiju? Razlikuju li se države vezano za tradicionalni „kinetički“ rat i „nekinetičku“ uporabu sile koja uključuje gospodarsku i infrastrukturnu sabotažu i cyber-nasilje? Bivši dužnosnik Bijele kuće Richard Clarke tvrdi da to što su Sjedinjene Države i druge zemlje sposobne uraditi u cyber-ratu može opustošiti modernu naciju (Metz i Cuccia 2011). Ako razina potencijalne štete definira osobine „rata“, a ne organizacije koje ga tradicionalno poduzimaju (kopnena vojska, mornarica i zračne snage), onda je nekinetički cyber-rat pravi. Ipak, jasno je da je drugačije. Uključuje li „jedinstvena teorija polja“ rata tradicionalnu i nastajuću korist ili općenito moguću?

LITERATURA

- Ambrose, E. S. 1964. *Upton i vojska*. Baton Rouge, LA: Louisiana State University Press.
- Hanson, V. D. 2001. *Kultura i pokolj: biljeg bitaka tijekom porasta moći Zapada*. New York: Doubleday.
- Hurley, F. A. 1975. *Billy Mitchell: križar zračne moći*. Bloomington: Indiana University Press.
- Kaldor, M. 1999. *Novi i stari ratovi: organizirano nasilje u globalnoj eri*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Luttwak, E. 1987. *Strategija: Logika rata i mira*, Cambridge, MA: Belknap.
- Metz, S. i P. Cuccia. 2011. *Defining War For The 21st Century*. Strategic Studies Institute Annual Strategy Conference Report. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub1036.pdf>
- Metz, S. 2007. *Rethinking Insurgency*. Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Mets R. D. 1998. *Zračne kampanje: John Warden i klasični teoretičari zračne moći*. Maxwell Air Force Base (AFB), AL: Air University Press.
- Munkler, H. 2005. *Novi ratovi*. Cambridge, UK: Polity.
- Smith, R. 2007. *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*. New York: Alfred Knopf.
- Vlahos, M. 2009. *Fighting Identity: Sacred War and World Change*. Westport, CT: Praeger.
- Weigley, F. R. 1973. *Američki način ratovanja: povijest vojne strategije i politike SAD*. Bloomington, IN: Indiana University Press.

DEFINING WAR FOR THE 21ST CENTURY

Ivica Mandić

SUMMARY

Since the end of Cold War discussion on the nature of war rages among security strategy scientists, whether it has changed, and if so, what it implicates. Terms such as “new” and “hybrid” war have already been recorded in thesaurus, suggesting significant, and deep difference between past and contemporary and future wars. Certain analysts even suggest that the term war is obsolete. For these radicals, military and civil establishment have to make effort to exchange tools or transformations in order to adapt to contemporary war. Traditionalist are, opposite to radicals, focused on continuity. They claim that, while the character of war had changed (as it usually appears), its core nature is persistent – is not changed. For traditionalists, strategy is not subject neither to temporary fashion nor fad. This discussion deeply inflicts on strategy, armed forces and leader’s development. Military and civil leaders have to deal with the change of war implications in the light of future security challenges.

Keywords: war, strategy, armed forces, nature of war, future security challenge.

